

GERMANUS GYULA ÉS KARINTHY FRIGYES TEREFERÉLÉSE AZ ISZLÁMRÓL, ARAB NYELVRŐL, EGYEBEKRŐL

UDVARVÖLGYI ZSOLT

Germanus Gyula (1884–1979) orientalista, író, nyelvész, irodalomtörténész, egyetemi tanár munkásságának értékelése mind a mai napig megosztja a közvéleményt és a hozzáértő közösséget.¹ Germanus nevét itthon méltatlanul kevéssé ismerik, életéről tudományos igényű biográfia még nem látott napvilágot.² Az orientalista hagyatékát az érdi Magyar Földrajzi Múzeum őrzi és gondozza.³ A terjedelmes, 37 dobozban őrzött iratanyagból érdemes bevezetésképpen feleleveníteni a „*dr. Germanus Gyula életrajzi adatai*” c. önéletrajzot, amely Budapesten 1979. július 20-án kelt (Germanus halála előtt pár hónappal!), és remek – bár kissé elnagyolt – összefoglalása eme páratlan életműnek. Mivel a Germanus-hagyatékban talált kézirat ezen változatát – tudunkkal – mindezidáig nem publikálták, talán nem érdektelen változtatás nélküli közreadása:⁴

„Született Budapesten 1884-ben. Egyetemi tanulmányait a budapesti, konsztantinápolyi, bécsi és lipcsei egyetemeken végezte és 1907-ben a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karán summa cum laude doctor

¹ Simon Róbert: „Európai zarándokok Mekkában.” In: *Vallástudományi Szemle* 1 (2009), 9–26. Udvarvölgyi Zsolt: „Germanus Gyula tudományos munkásságáról.” In: *Vallástudományi Szemle* 3 (2010), 167–173.

Dr. Kubassek János: „Germanus Gyula-kiállítás Érden – Az iszlám világ tudós kutatója.” In: *Élet és tudomány* 2009. október http://www.eletestudomany.hu/content/aktualis_20091002_germanus_gyula_kiallitas_Erden_az...

Letöltés ideje: 2010. június 8.

Kiss Dávid Sándor: Germanus Gyula. In: <http://www.terebess.hu/keletkultinfo/germanusgyula.html>

Letöltés ideje: 2012. május 17.

² Ezúton is szeretném megköszönni a Nemzeti Kulturális Alap Szépirodalom és Ismeretterjesztés Kollégiuma életrajzi monográfia elkészítésére „Ex oriente lux. Germanus Gyula keletkutató élete és munkássága” címmel beadott pályázatomra megítélt alkotói támogatását.

³ Ezúton is szeretném megköszönni a Magyar Földrajzi Múzeum munkatársainak, Puskás Katalinnak, Lendvai Timár Editnek és Dr. Kubassek János igazgató úrnak a több hónapos segítségét és rendkívül készséges, empatikus és baráti hozzáállását.

⁴ Magyar Földrajzi Múzeum-Érd, Germanus Gyula hagyaték, 4. doboz

philosophiae-vá avatták a török nyelv és irodalom (Vámbéry Ármin), az arab nyelv és irodalom (Goldziher Ignác) és ókori világtörténelem (Kuzsinszky Bálint) tárgyaiból. Tudományos munkássága elismeréséül az idők folyamán az Eötvös Lóránd Tudományegyetem az arany, a gyémánt és a vas-doktori diplomákkal tüntette ki. 1908-ban pályadíjat nyert, majd Londonba utazott és 1911-ig a British Museum Keleti osztályában folytatott tudományos kutatómunkát. 1912-ben az akkori M. Kir. Keleti Kereskedelmi Akadémiára a török és arab nyelv és iszlámtörténelem tanárává nevezték ki, mely állást 1921-ig töltötte be, mialatt többször tett tanulmányutat a Balkánon és Törökországban. Ugyanez idő alatt a budapesti református teológiai akadémián, mint magántanár az arab nyelv és összehasonlító vallástudomány előadója volt. 1918 decemberében feleségül vette Hajnóczy Rózsát, aki 1944-ben elhunyt. 1921-ben kinevezték az akkor létesített Közgazdaságtudományi Kar dr. Teleki Pál elnöklete alatt álló Keleti Intézete rendes tanárává. 1926-ban John Galsworthy ajánlatára az akkor létesült Magyar Pen Club főtitkárává választották.

1929-ben a Rabindranath Tagore elnöklete alatt álló santiniketáni (Bengál) egyetem meghívta, hogy az iszlámológiai tanszéket megszervezze és betöltse. Ezt a tanszéket a hyderabadi Nizám ul-Mulk fejedelem alapította és ezért dr. Germanus Gyula a Nizám ul-Mulk professzor cím viselésére jogosult. Az első világháború alatt (1915–18-ig) a török Vörös Félhold megbízottjaként részt vett a Dardanellák védelmében, fogadta VI. Mehmed Resád szultán és a Medsidije rendjellel tüntette ki. Indiában folytatott tudományos munkáinak eredményeként a kalkuttai és a daccai egyetemek vizsgabizottságai tagjává nevezték ki. Ezt a tiszteletet 1936-ig töltötte be.

1935-ben az egyiptomi ezeréves Azhar mecsetiskola tanítványaként előkészítette magát a mekkai zarándoklatra, amelyről 1936-ban magyarul megjelent kétkötetes „Allah Akbar” című könyve, majd 1938-ban ennek Berlinben német és „Sulle orme di Maometto” címen olasz fordítása. 1939-ben ismét Egyiptomba utazott, majd átment Arábiába, hogy Mekkában és Medinában kutatások elvégzése után karavánnal áthatoljon a Ghureirai sivatagon Riádhba, amely utat előtte európai kutató még nem tette meg. Dr. Teleki Pál halála után 1941-ben a Kar őt bízta meg a Keleti Intézet igazgatásával és 1945-ben a Közgazdaságtudományi Kar nyilvános rendes tanárává lépett elő. Ezt a munkakört 1948-ig töltötte be, amikor az Eötvös Lóránd egyetem (sic!) Bölcsészeti Karán az arab nyelv és mohamedán művelődéstörténelem tanszékvezető nyilvános rendes tanárává nevezték ki. 1948-ban feleségül vette Kajári Katót, aki az óta is munkatársa. 1952-ben az olasz Accademia del Mediterraneo (Róma) olasz nyelvű tudományos munkái elismeréséül rendes tagjává választotta és 1973-ban az Accademia évforduló-ünnepé alkalmából az érdeméremmel tüntette ki, majd alelnökének választotta meg. Egyben a római Accademia Leonardo da Vinci is rendes tagjává választotta.

1955-ben a kairói és az alexandriai tudományegyetem meghívta, hogy az arab irodalomról tartson előadásokat, majd a damaszkuszi egyetem is meghívta. Eme előadások eredményeként 1956-ban a kairói arab nyelvű Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. 1957-ben az Arab Írók Szövetsége tiszteletbeli tagjává választotta és ünneplésére egyhetes úgynevezett „Germanus-hetet”, előadás-sorozatot tartott, amelyen ő is felszólalt. 1958-ban az indiai kormány meghívta, hogy a mohamedán művelődés köréből nyolc egyetemén (Bombay, Agra, Aligarh, Lucknow, Calcutta, Santiniketán, Hyderabad, Delhi) angol nyelvű előadás-sorozatot tartson. A Magyar Tudományos Akadémia a tudományok doktora címmel tüntette ki és az Orientalisztikai Bizottság tagjává választotta. 1958-tól 1966-ig, mint országgyűlési képviselő élénken részt vett a Parlament munkájában. 1961-ben a marokkói kormány meghívására Rabatban és Fezben nagyszámú egyetemi hallgatóság előtt arab nyelvű előadásokat tartott az arab irodalomról. Tudományos munkái elismeréséül 1967-ben a baghdadi Tudományos Akadémia is levelező tagjává választotta és az iraki kormány meghívta, hogy feleségével együtt Bagdad alapításának évezredes ünnepélyén részt vegyen. Ebben a minőségben az Eötvös Lóránd Tudományegyetemet képviselte és átadta az egyetem arab nyelvű üdvözlő dísziratát. Évente a téli hónapokat Kairóban és Damaszkuszban töltötte, tudományos kutatások és előadások céljából. 1964-ben az újonnan létesített kairói egyetemen arab nyelvű előadásorozatot tartott az arab irodalom köréből. Ugyancsak 1964-ben, 80 éves korában a kormány nyugállományba helyezte és elismerése jeléül két ízben a Munka érdemrend arany fokozatával és végül a Munka Vörös Zászló Érdemrendjével tüntette ki. 1965 tavaszán a szaudi arab kormány meghívására felesége kíséretében ismét Arábiába utazott és Mekkában elvégezte a Kába körüli szertartásokat, azután arab nyelven tudományos előadásokat tartott. 1966 decemberében a damaszkuszi tudományos akadémia is levelező tagjává választotta.

Mindeme évek alatt szorosán vett tudományos munkái mellett számos előadást tartott a budapesti Rádióban, magyar, német, angol, török és arab nyelven, a bécsi Rundfunk-ban német nyelven, a kairói és damaszkuszi televízióban arab nyelven. Keleti útjainak történetét: „Kelet Varázsa” (Magvető Kiadó) c. munkájában, unikumértékű fényképekkel örökítette meg.

1973-ban a londoni Institute for Cultural Research és a delhi Indian Institute of Islamic Studies rendes tagjává választotta. 1979-ben a nápolyi „Accademia Internazionale di Pontzen” díszoklevél kíséretében a „Palma d'oro” arany jelvényrel tüntette ki, tudományos munkássága elismeréseként. Tudományos munkái magyar, német, francia, olasz, angol, török, arab és hindosztáni nyelven jelentek meg. 1979-ben jelenik meg „Az arab irodalom” (Gondolat Kiadó) harmadik bővített kiadása.”

Talán nem annyira ismert tény, hogy – a kenyerét újságíróként is kereső – Karinthy Frigyes interjút készített Germanussal „Látogatás doktor Germanus Abdul Karim Gyulánál”-c. a Pesti Naplóban.⁵ A professzor hosszú élete során számtalan interjút adott bel- és külföldi lapoknak, egyéb médiumoknak, mindvégig szívesen állt a sajtó rendelkezésére, jó kapcsolatokat ápolt vezető újságírókkal szerte a nagyvilágban. Az érdekes, kissé fecsegő stílusú, negédes, adomázgató Karinthy-Germanus beszélgetést teljes terjedelmében közöljük:

„– Köszönöm. Milyen kedves nálad és máris otthonosan érzem magam – tudod, hogy itt laktunk valamikor és elemibe idejártam, szembe a Rigó uccába? Hát azt tudod-e, hogy Jókai is ebben a Külső-Stáció uccában lakott? Stáció uccának, azt hiszem, azért hívták, mert gőzvasút járt errefelé, abban az időben.

– Az lehet. Fantasztikus város volt ez, mi bennszülöttek tudjuk. Mindig volt benne valami kalandos és valami romantikus. Egyáltalán nem véletlen, hogy annyi különleges pályafutás indult el innen, a szélrózsa minden irányába, szerte a nagyvilágba. Mit gondolsz, hogy lett belőlem orientalista? Rendes, polgári pesti gyerek voltam, az akkori kicsit németes kultúrában éltem, a »Magyar Szalón«, az »Új Idők« és »Kakas Márton«-on kívül járt nekünk a »Fliegende Blätter« és a »Gartenlaube« is. Ebben az utóbbiban láttam egyszer, a sok érzelgős, puha regényillusztráció közt – emlékszel rájuk? – egy képet: beduin karavánt ábrázolt a sivatagban. Feltűnt a fények és árnyak határozott, kemény eloszlása s a kifejező szakállas arcok: mindig újra visszalapoztam rá, legyőzhetetlen vágy fogott el, hogy ezt a vidéket és ezt a népet megismerjem.

– Ismerem ezt az érzést. »Vostalgianak« kellene nevezni, mint a nostalgia, a honvagy ellentétét. Azért az se véletlen, hogy téged inkább a »Gartenlaube«, engem meg a »Fliegende Blätter« inspirált.

– Igen, de engem talán végzetesebben. Tizenhétéves koromban kezdtem el arabul tanulni. Aztán törökül és perzsául.

– Tudom. És hogy belső és külső kalandozásaidat, az ázsiai utakat most megírtad, két kötetben, »Allah Akbar« címen, mint egykor Vámbéry a maga világraszóló történetét. Roppant kíváncsi vagyok rá. Vámbéry kedvenc olvasmányom volt diákkoromban.

– Nekem is. De lehet, hogy amit magamról írok, még jobban fogja érdekelni a mindkettőnkben szunnyadó örök diákot. Ő is sokat barangolt, arab földön, Kis-Ázsiában, vendége volt a nomádoknak, élte a zarándokok életét...

– Szakálla is volt.

– Ami a szakállat illeti, parancsolj...

⁵ Pesti Napló, 1936. november 22. 35. old. Az újság gondosan eltett példányát a Germanus-hagyatékban leltem meg. 26. doboz

– Óriási! Ez te vagy? Nem ismertem volna rád. Milyen komoly, derült a tekinteted...és a zárt, szigorú ajkak...és ez a kámzsa...Az ember azt hinné, valami ázsiai imám...

– Közel járna, aki hinné. Három év óta mohamedán vagyok.

– Micsoda? Ez csakugyan több mint amit Vámbéry vállalt, Ázsia – szerelmében... Tudtommal az ilyesmi nehezen megy.

– Emiatt kellett zárándokolnom elsősorban Mekkába, előírásosan. Nem könnyű vállalkozás, valóban. A mohamedánok gyanakvóak és féltékenyek. Több Ázsia-kutatót megöltek már, akik így próbáltak közelférközni az Iszlám lelkéhez. Legutóbb egy dánt és egy francia zsidót. Nekem sikerült, hála régi arab tudásomnak. Kilenccsáz-harmincnygyben avattak fel az azhar-mecsetben. Most hadzsi vagyok, s aki tudja, mit jelent ez, nyugodtan papnak nézhet, mert a mi vallásunkban Allah minden hithű szolgája egyben papja és tudósa a mindenkire vonatkozó törvénynek. A mohamedánokat nem papi hierarchia, hanem a hívők akarata és törvénytisztelte köti össze. Egyébként mohamedán nevem Abdul Karim, ami annyit jelent: »a kegyes Isten szolgája«.

– Milyen szép, virágos nyelv.

– Mit tudtok ti erről a nyelvről! Most, harmincöt évi studium után is tele van számomra meglepetéssel, ha a Koránt, vagy az Ezeregyéjt olvasom. Itt nemcsak arról van szó, mint a kínaiiban, hogy más hangsúllyal kiejtve, mást jelent a szó. Egész mondatok kapnak más, sokszor ellentétes jelentőséget, ha egyetlen interpunkciót megváltoztatsz. Nézd ezt a vers-sort, itt, ebben a gyönyörű költeményben. (És sebesen lapozni kezd, visszafelé, egy kötetet és lelkesen, skandálva szaval, különös dalt, sok lágy torok-hanggal.) Tudod, mit jelent? Dicséri Harun Al Rasid nagyságát. Most, ha ezt az egyetlen pontot, itt a közepén, elhagyom, az egész versszak gúnyos perszifláz-szá változik, gánccs és szemrehányás és kicsinylés. Ez az oka, hogy az Ezeregyjében ugyanazt a szöveget, ártatlan szűzek gyönyörködtetésére felolvashatod, de, ha akarod, sikamlós, buja, mámoros gőz árad a sorokból. Egy betűn, egy ponton múlik.

– Hihetetlen. Mint a homouision és homoiusion százados vitája egy »i« körül. És mindegyik ázsiai nyelvben így van ez?

– Nem mindegyikben. A bengáli nyelv, amelyen Rabindranath Tagore írta híres verseit, s amelyet negyvenötmillió ember beszél, világos és szabatos és egyértelmű. De az általános műveltséghez Bengáliában is hozzátartozik az arab nyelvkultúra, mint nálunk a latin és görög. Különböben jól ismerem Rabindranath Tagorét, sokat vitatkoztunk vele, inkább erkölcsi, mint vallási kérdésekről.

– És faji kérdésekről, persze?

– Ugyan, ezt az európai hóbortot, mely annyit hivatkozik keleti származására, éppen Ázsiában ismerik a legkevésbé. Ott nagyon jól tudják, hogy az »árja« szó például, ami szanszkritül földművest jelent, nyelvészeti fogalom, semmi köze fajtákhoz. Nagyon jól mondja Eliot Smith, hogy árja fajtáról beszélni olyan, mintha

magas és szőke, vagy alacsony és fekete szótárról beszélénk. Az ő számukra, akik sokkal mélyebben és valóságosabban lelki, szellemi lénynek látják az embert, mindig nagyobb jelentősége volt a kultúrának, mint az európai értelemben vett civilizációnak. Jól tudják, hogy minden ettől függ, s mindent ez determinál. Az építészet fejlődését például éppen úgy a fahiányból származó téglakultusból vezetik le, mint a téglakönyvtárakból megszületett hagyománytiszteletet, vagy akár az egész egyiptomi világot, aminek eredete a halottak kultusza volt. Vagy mi más a tizenkettes számrendszer, mint az arab, hatosbeosztású víziórák emléke?

– No és...mit szól a feleséged öméltósága ahhoz, hogy mohamedán lettél? Nem tart tőle...izé...tudniillik nálatok, ha jól tudom, a többnejűség..

– Hiába, a humorista kiütözik belőled...Csak arra figyelmeztetek, hogy ez is ázsiai eredetre vall... Az arab irodalomtörténetnek van egy nevezetes alakja, Abu Nyuvász, akire engem sokszor emlékeztetsz. Karikatúrákat írt, kifigurázta a szent és tisztelt „kasszidákat”, melyekben az elhagyott szerelmes ott kesereg a romok közt, a holdvilágban, miután kedvesét elvitte a karaván.

– Épp olyan nyugtalan ember lehetett, mint mi ketten. S éppen annyi bajba, veszélybe sodorta nyilván a kíváncsiság.”

HÍREK
